

Voedselbos Ketelbroek
Wouter van Eck

- Van maisakker naar voedselbos
- Lage input arbeid, geen input mest e.d.
- www.facebook.com/foodforestketelbroek

Het bedrijf

Midden het grasland van Groesbeek staan 200 eetbare gewassen, variërend van vrucht- en notendragende bomen tot en met kruiden. Het voedselbos is eigendom van Wouter van Eck. Ooit zag hij in Kenia een mislukt experiment met maisteelt, terwijl even verderop een goed ontwikkeld bos stond waar de lokale bevolking alle eetbare onderdelen aan het oogsten was. Zo begon hij in te zien dat de perfectionering van de monocultuur zoals we die gewend zijn op het akkerbouwbedrijf steeds meer negatieve gevolgen gaf voor milieukwaliteit en biodiversiteit. 'Het mooie van een voedselbos is dat alles wat erin groeit wat eetbaars oplevert zonder veel input of arbeid en zonder schade aan de omgeving.'

De succesvolle ontwikkeling van Voedselbos Ketelbroek was aanleiding om Stichting Voedselbosbouw op te richten. Deze organisatie houdt zich vooral bezig met het ontwerpen, aanleggen en beheren van voedselbossen. Verder geeft Wouter veel lezingen en workshops.

De uitvoering

Daar waar een gewone akker jaarlijks wordt bemest en geploegd, zorgt de natuur in een voedselbos zelf voor voedingsstoffen en een goede bodemstructuur. In de eerste jaren ben je daardoor wel afhankelijk van pioniers, helaas door veel mensen vaak nog gezien als onkruid. Pioniers hebben een rol in het opbouwen van bodemvruchtbaarheid en het vasthouden van de bodem. En ook in het bieden van schaduw en lichte voor de soorten die daarvan houden. Wouter: 'Er zijn hazelaars die we twee jaar niet hebben gezien, omdat de distels eromheen er bovengroeienden. Hazelaars hebben echter liever schaduw dan volle zon en wind en gedijen dus goed onder dat disteldek.' 'Na de aanleg hebben we vrijwel niets meer gedaan, behalve oogsten.'

Of een voedselbos gaat functioneren hangt af van het juiste ontwerp. Wouter: 'Je moet los komen van het denken in één 'laag'. Een voedselbos heeft meerdere lagen die ook op elkaar inwerken.'

Bomen zorgen voor schaduw, dus is het de uitdaging om ook deze plekken te benutten. Hiervoor kiezen we soorten die van schaduw houden. Door nu voor klimmers te kiezen benutten we ook nog optimaal de beschikbare ruimte.' De kunst is dus om voor iedere gewas de optimale plek te kiezen of desnoods de juiste plek te creëren. Wouter: 'Samen met het waterschap hebben we een natte zone ontwikkeld. Het waterschap had hier behoefte aan en ik zag mogelijkheden voor natuur. Kikkers en padden spelen bijvoorbeeld een belangrijke rol in het systeem en gebruiken de natte zone voor voortplanting. De rest van het jaar houden ze in het bos slakken en andere schadelijke beesten in toom en overwinteren ze er. De vrijkomende grond heb ik gebruikt om plekken op te hogen voor soorten die 'van droge voeten houden', bijvoorbeeld de walnoot.'

Voor de oogst geeft Wouter aan dat er in veel gevallen met bestaand materieel kan worden gewerkt. Denk aan boomschudders die bijvoorbeeld worden ingezet bij de notenoogst.

Chef-kok Emile van der Staak van restaurant De Nieuwe Winkel uit Nijmegen is een van de afnemers van de producten uit het voedselbos en verwerkt deze in zijn menu's. De nieuwe soort oogst vraagt van hem dat hij constant creatief omgaat met zijn menu's. Uit de stengels van de Chinese mahonie heeft Emile een heerlijke soep weten te trekken, volgens klanten vergelijkbaar met kippensoep.

Het resultaat

Met een voedselbos duurt het even voordat je, na de aanleg, een optimale productiecapaciteit bereikt. Dit hangt af van de cyclus van de gewassen. Sommige kruiden kan je al in de eerste jaren oogsten terwijl vruchten en noten een jaar of 8 tot 12 op zich laten wachten.

Het resultaat is afhankelijk van wat de eigenaar wil met het bos. Wouter: 'Je kan kiezen voor zo veel mogelijk variatie (bijvoorbeeld 450 verschillende soorten), maar je kan ook werken naar een maximale opbrengst per hectare, waarbij je het moet zoeken in het optimaal gebruik maken van de verschillende lagen (kruiden-, struik- en boomlaag).

De investering

Voor een voedselbos zijn er drie investeringen nodig: een ontwerp, grond en plantmateriaal.

Een goed ontwerp is, meer dan een gangbaar bouwplan voor je akker, de kern van een goed functionerend voedselbos. Wouter: 'Een goed plan is best lastig om te maken. Je moet je afvragen wat de ondernemer wilt. Zijn er specifieke producten die je wil produceren? En daarnaast heb je te maken met lokale omstandigheden. Op zware klei groeien nu eenmaal andere soorten dan op zandgrond. Ook natte of droge omstandigheden vragen om andere soorten.'

Naast een goed ontwerp is grondaankoop de grootste investering die te maken heeft met de aanleg van een voedselbos. Dit komt omdat Wouter vooral initiatiefnemers treft die van buiten de landbouwsector komen en geen grond bezitten. Wouter: 'Voor gangbare landbouw ligt er een kans om wat eenvoudiger om te schakelen. Een ondernemende boer zou op een simpele manier kunnen beginnen door ergens een aantal hectares die misschien wat lastiger in de bedrijfsvoering zijn in te passen als voedselbos in te richten. Denk bijvoorbeeld aan verder weg gelegen percelen waar veel reistijd bij komt kijken. Hier zou je enorm op kunnen besparen doordat je bij een voedselbos alleen maar naar het perceel hoeft om te oogsten.'

Plantgoed is grote kostenpost maar slechts eenmalig, in tegenstelling tot een gangbare akker, waar je ieder jaar een investering moet doen. Wouter: 'Plantmateriaal kost gemiddeld €15.000 tot €30.000 per hectare. Daarna krijg je wel te maken met het vervangen (inboeten) van gewassen als ze

dood gaan. Bomen kunnen makkelijk tientallen jaren produceren zonder er iets voor te doen behalve oogsten.

De omgeving en de toekomst

Momenteel trekken voedselbossen vooral de aandacht van niet-agrariërs. Op lange termijn ziet Wouter toch perspectief voor de gangbare akkerbouwer. Een niet te onderschatten voordeel is dat het systeem veerkrachtig genoeg is om toenemende extremen als hoosbuien en ernstige droogte goed te doorstaan. Van belang is wel dat de consument is aangehaakt. Als de vraag naar nieuwe producten verder groeit zullen er meer agrarische ondernemers zijn die iets zien in het principe van een voedselbos. Dat er nu op verschillende plekken in Nederland grootschalige Voedselbossen worden aangelegd, bijvoorbeeld in Almere en Schijndel, geeft aan dat er iets in beweging is gezet.

- 1. Het verbouwen van voedsel in een voedselbos vraagt om een totaal andere aanpak dan die van de gangbare landbouw. Hebben we het hier nog wel over landbouw?*
- 2. In hoeverre is voedselbosbouw in Nederland een oplossing voor de wereldvoedselvoorziening?*